Jane Addams'ın Perspektifinden Kent Yönetimi ve Kadınlar

Tülay Kaya [*]

Toplum merkezleri (yerleşim evleri), on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sında endüstriyel gelişmelerin kent yaşamında yarattığı sosyal, kültürel ve politik çalkantıların kavranmaya ve kontrol altına alınmaya çalışıldığı bir dönemde kurulmuş olan toplumsal reform amaçlı kurumlardır. Kadınların aktif olduğu bu kurumların hedef kitlesi, kent yaşamında yaşanan sorunların kaynağı olarak görülen göçmenler ve fakir işçi sınıfıdır. Kadınlar için toplum merkezleri, günün koşullarında toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyiciliğinde, kamusal alanda en görünür olabildikleri kurumlar olarak öne çıkar. İyi eğitimli ve üst sınıf kadınların aktif rol üstlendiği toplum merkezlerinden biri de, kurucuları arasında Jane Addams'ın bulunduğu Hull House'dur. 1889'da, Chicago'nun yoksul bir mahallesinde kurulan Hull House, kent yaşamının düzenlenmesine ilişkin girişimleriyle ABD'de kadınların kamusal alanın aktörlerine dönüşmelerinin en erken adımlarından biriydi. Hull House deneyimi bu yönüyle bu çalışmanın konusudur. Bu bağlamda, Addams'ın diğer gönüllü sakinlerle birlikte Hull House'da yürüttüğü faaliyetlerin, ABD'de kadınların on dokuzuncu yüzyılda toplumsal cinsiyet bariyerlerinin aşılarak kamusal alanın aktörlerine dönüşmelerine katkısı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amerikan toplumu, Jane Addams, Hull House, Toplum Merkezi, Toplumsal Cinsiyet

Urban Management and Women from Jane Addams' Perspective

Social centers (settlement houses) are social reform institutions which were established in the 19th Century USA, in a period when the social, cultural and political turmoil caused by the industrial developments in the city life were tried to be comprehended and taken under control. The target group of these institutions that were actively run by women was the immigrants and the poor working class who were seen as the cause of problems encountered in the city life. For women settlement houses shined out as institutions where they were the most visible in the public sphere in accordance with their gender's roles under the conditions of the time. One of the settlement houses where well-educated and upper class women actively played a part was Hull House of which Jane Addams was one of the founders. Established in 1889 in a poor neighborhood of Chicago, Hull House was one of the earliest steps of women's transformation into the actors of the public sphere with their initiatives regarding the organization of city life. The Hull House experience is the subject matter of this essay from this aspect. In this context, the contributions of activities conducted by Addams and the other voluntary residents in Hull House to the transformation of women into the actors of the public sphere and overcoming the gender barriers in the 19th century in the USA will be discussed.

Keywords: American society, Jane Addams, Hull House, Settlement House, Gender

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri'nde İlerlemeci Çağ olarak adlandırılan dönemin, İç Savaş sonrası başlayıp Büyük Depresyonla sonlandığı, kabaca 1890'lar ile I. Dünya Savaşı arası süreçte yaşanan gelişmeleri kapsadığı düşünülür. Bu döneme, hızlı endüstrileşmenin tetiklediği göç ve kentleşmeyle ilişkili sorunların üstesinden gelme ihtiyacıyla ortaya çıkan toplumsal reform çabaları hakim olmuştur. İmar sisteminin kontrolsüz bir hal aldığı ve kentsel yaşamı dönüştürdüğü on dokuzuncu yüzyıl Amerika'sının koşullarında birbirinden farklı dini, siyasi ve entelektüel prensiplerin peşindeki aktivistler ve reform grupları, yaşanan altüst oluşa bir form kazandırma ihtiyacıyla çeşitli çözüm reçeteleri önermişlerdir.

Reform çabasının örgütlenmiş formlarından birisi de, Türkçe literatürde yerleşim evleri olarak adlandırılan toplum merkezleridir. ABD'de bu kurumlarda aktif rol alanlar ağırlıklı olarak iyi eğitimli,

[*]Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, tulay.kaya@istanbul.edu.tr

muhafazakar ve üst sınıftan gelen kadınlar olmuştur. Bu eğitimli kadınlar toplum merkezlerinde ev içi kadın kimliklerini kamusal alana taşıyarak, başka alanlarda da talep üretmeye zemin hazırlamışlardır. Bu bağlamda öne çıkan toplum merkezi, Laura Jane Addams (1860-1935) ve Ellen Gates Starr (1859-1940) tarafından 1889'da Chicago'nun yoksul bir mahallesinde kurulan Hull House'dur. Hull House, dönemin birçok kadın entelektüeline ev sahipliği yapmış olsa da, Hull House'la özdeşleştirilen isim Jane Addams olmuştur.

Jane Addams, Hull House'daki faaliyetlerini ABD'de kadınların halen mahrem alanın aktörleri olarak görüldüğü bir dönemde yürütmüştür. Bu bağlamda Addams'ın çabaları önemlidir. Hull House, Addams gibi iyi eğitimli, orta ve üst sınıftan gelen beyaz kadınların toplumsal dönüşümün aktörleri olmalarına izin vermesi bakımından, ABD'de kadınların kamusal alanda görünür olabilmelerinin en erken adımlarından biri olmuştur.

Bu çalışmada, Hull House gibi özgün bir kadın pratiğinden giderek sosyoloji, sosyal hizmetler ve kadın çalışmalarının tam da kavşağında duran Addams öncülüğünde kadınların kent problemleri karşısında geliştirdikleri tutumun, kadınların Amerikan kamusal yaşamında görünür olma mücadelesine katkısı ele alınacaktır. Addams, dönemin kadın hareketi içinde, çağının 'kadınlık sınırlarını' ürkütmeden, verili olanın sınırları içinde kalarak, ama aynı zamanda bununla yetinmeyen ve genişletmeye çalışan bir kadın figürü olarak yer alır. Bu bağlamda Addams iki özelliğiyle dikkat çeker: Birincisi, kadın hareketinin önemli bir figürü ve kadın hareketinin sahip çıktığı Jane Addams; ikincisi ise, çeşitli kaygıları ve daha önemlisi motivasyonlarıyla Amerikan muhafazakarlığı sınırları içinde kalan Jane Addams.

ABD'de son yıllarda, Addams'ın motivasyonu ve ilgileri sebebiyle sosyoloji alanın da sahip çıkması gereken bir isim olduğu dile getirilse de, halen sosyolojinin sınırları dışında tutularak, sosyal hizmetler alanın kurucu isimlerinden biri olarak görülür. Söz konusu konumlandırılmasını Türkiye'de de korur. Makalelerde Addams'a ilgi, değinmeler düzeyinde ve sosyal hizmetler alanına katkısıyla sınırlıdır. Yine, Türkiye'de Addams'a ilişkin mevcut tek kitap, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Bölümü hocaları ve doktora öğrencilerinin çabalarıyla 2014'te çevirisi yayınlanan Louise W. Knight'ın *Jane Addams: Eylemci Bir Ruh* isimli çalışmasıdır[1].

Jane Addams, Amerikan sosyolojisinin kendi tarih yazımında dışarıda tutulan bir isim olsa da, Hull House'da diğer kadın gönüllülerle birlikte ortaya koydukları bu sınırlandırmayı sorgulamaya açar. Bu bağlamda Addams'ın Hull House'daki diğer kadın gönüllülerle birlikte Chicago'nun yeni sakinlerini daha iyi tanımalarını sağlayacak anketler, ev ziyaretleri, danışmanlık gibi araştırma verilerini dayalı olarak kenti haritalandırdıkları *Hull House Maps and Papers* başlıklı kolektif çalışmaları önemlidir. Bu çalışmalarıyla Chicago Üniversitesi Sosyoloji Bölümü çatısı altında ortaya çıkmış kente ilişkin çok temel bir teorik yaklaşım olan Chicago Ekolünü adeta öncelemişlerdir. Dahası, Chicago Ekolü'yle ilişkileri kentin haritalandırılması bağlamında ilham olmalarıyla sınırlı değildir. Kentin yeni sakinlerinin hızla tanınarak mevcut sisteme dahil edilmesi yoluyla, yeni gelenlerin bu işleyişe bir tehdit olmaktan çıkarılarak 'mevcut işleyişin sorunsuz devam etmesi' tasası, hem Hull House'da yürütülen faaliyetlerin hem de Chicago Ekolü'nün çalışmalarının çerçevesini belirlemiştir. Bu ortak ilgilerin tarihsel sürekliliğine rağmen, Jane Addams'ın yardımseverlik faaliyetleri kapsamında değerlendirilmesi o günün koşullarının toplumsal cinsiyet algısı sınırları içerisindedir. Kadınlar henüz akademinin dışındadır.

Bununla birlikte, Jane Addams ilerlemeci dönemin pek çok kadın aktivisti gibi kadınların hareket alanını kısıtlayan aile yapısından siyasal otoriteye kadar pek çok tutuma, geleneğe ve bakış açısına eleştirel durmuştur. Ancak kadının toplumsal konumunu dönüştürme konusundaki tutumu çağdaşlarınınkinden farklılıklar gösterir. Bu bağlamda somut bir örnek olması bakımından çağdaşı Emma Goldman'ı (1869-1940) hatırlamakta yarar var. Addams, en başta, Amerikan toplumsal sisteminin temel kodlarından kapitalist ilişkileri sorgulamaya yanaşmadan, onun sınırları içerisinde kadınlara alan yaratma çabası nedeniyle Emma Goldman'dan ayrılır. Goldman, kadının hareket alanını sınırlayan toplumsal düzenin başat unsuru olan kapitalizmi sorumlu tutar. Addams'ın ise, kapitalizmle bu türden bir sorunu yoktur. Addams, kurucusu olduğu toplum merkezi Hull House'da göçmenlerin ve eğitimli kadınların ihtiyaçlarına karşılık geldiklerini iddia ederken, Goldman'a göre, toplum merkezlerinin ne göçmenlere ne de kadınlara gerçek anlamda bir katkısı olamaz. Çünkü toplum merkezlerinde yoksul göçmen ve işçilere çatal kullanarak yemek yemeyi öğretmek iyidir, ancak bu insanların yiyecek yemekleri yoksa bu bilgi onlara fayda sağlamaz. Dolayısıyla asıl yapılması gereken, bu insanların öncelikli olarak yaşamlarına sahip çıkmalarını sağlamaktır (Goldman (1931) 2011, 160). Tam da bu sebeple, verili düzen içinde kalarak bir dönüşüm yaratma çabası nedeniyle, Addams Amerikan muhafazakarlığı çizgisindedir. Diğer taraftan, en çok da bu yönüyle, Amerikan toplum realitesini anlamamıza izin verme potansiyeli taşıması dolayısıyla bu çalışmaya konu olmuştur.

Bu çerçevede on dokuzuncu yüzyılda kadınların toplumsal statüsü ve rolü 'evinin hanımı', 'iyi bir eş' ve 'anne' olmak olarak tanımlanmışken, sınırları oldukça keskin olan bu bakışın aşılmasında Hull House

deneyiminin katkısını belirlemede, literatür taramasına birincil veri toplama yöntemi olarak başvurulmuştur. Bu bağlamda, öncelikle Hull House'un kuruluşuna hazırlayan süreçlerle ilişkili olarak Addams'ın yaşam öyküsüne, sonrasında Hull House'un diğer kadın sakinleriyle birlikte kent yaşamının düzenlenmesindeki çabalarına ve bu çabaların kadınların kamusal yaşamda rol almalarına etkisine yer verilecektir.

Jane Addams Kimdir?

Laura Jane Addams, 6 Eylül 1860'da ABD'nin Illinois eyaletinde Cedarville kasabasının Alman kökenli Evanjelik Hıristiyan ailelerinden John Huy Addams ve Sarah Weber Addams'ın kızı olarak dünyaya gelir. Addams ailesi, bölgenin varlıklı ailelerindendir. Annesinin 1863'te dokuzuncu çocuğunu dünyaya getirirken hayatını kaybetmesiyle birlikte, Illinois Eyalet Senatosu senatörlerinden ve bölgede yatırımlarıyla tanınan zengin bir değirmenci olan babası kişiliği, entelektüel birikimi ve alışkanlıklarıyla Jane Addams'ın hayatındaki en güçlü model olmuştur (Hamington 2010, 3).

Jane Addams'ın yaşamının şekillenmesinde babası kadar etkili olan bir diğer unsur, beyaz-üst sınıf-Protestan bir aileye doğmuş olduğu için alma imkanına sahip olduğu eğitimdir. O günün koşullarında kız çocuklarının üniversitede öğrenim görmeleri yaygın değildi. Addams, 17 yaşına geldiğinde, 1877'de, babasının tercihi olan Rocford Kız Ruhban Okulu'na gider. Hakim paradigmanın Evanjelik değerler olduğu bu okulda öğrenciler, 'Hıristiyan Anneler ve Dünyanın Evanjelizasyonu için Misyonerler' olmak üzere yetiştiriliyorlardı. Bu nedenle günün sonunda verilen eğitimden beklenen, kadının öğretmenlik ve misyonerlik gibi kamusal yaşamın sınırlı alanlarında görünür olması, evini ve ailesini ahlaki idealler temelinde aydınlatması ve güzelleştirmesiydi. Addams'ın arkadaşlarının çoğu, okulun hedeflerine uygun şekilde ya evlerinin hanımı ya da misyoner olmuşlardır (Phillips 1974, 50). Türkiye'ye misyonerlik yapmak üzere gönderilmek istenmişse de, kısmen babasının herhangi bir kilisenin azası olmaması nedeniyle Addams bu görevlendirme önerisini kabul etmemiştir (Addams 1990 (1910), 31).

Rockford'un misyonerliği fedakarlıkla ilişkilendirerek anneliğe ve aileye yaptığı vurgu, Addams'ın kadının toplumsal statüsüne ilişkin görüşlerinin de şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Bakış açısının gelişiminin izlerini takip etmek açısından Rockford'da yapmış olduğu konuşma önemlidir:

> *Kadının tutkusu ve arzularında son elli sene içinde gerçekleşen değişikliği kastediyoruz; bu değişimi en büyük ölçüde eğitiminde görüyoruz. Kadının yapıp ettiklerinden ve memnun etme becerilerinden, entelektüel gücünün ve doğrudan iş yapma yeteneklerinin gelişimine geçiş yapılmıştır. Kadın, bir erkek olmak veya erkek gibi olmak istemiyor, fakat bağımsız düşünce ve eylem için aynı hakka sahip olmayı talep ediyor …. Bir yandan, on dokuzuncu yüzyılın genç kadınları olarak, bu ayrıcalıkları memnuniyetle talep ederken ve bağımsızlığımızı gururla savunurken, diğer yandan eski kadınlık idealini- görevi ev halkına ekmek ikram etmek olan Sakson kadını - devam ettiriyoruz. Yani hayatlarımız boyunca 'Besleyenler' olmayı planladık; mutluluğun yalnızca çalışmakta olduğuna ve doğru ve onurlu yaşamın yalnızca iyi işlerle ve dürüst çalışmayla doldurulan yaşam olduğuna inanarak, emeğimizi idealleştirmeyi ve böylece Kadının Asil Misyonunu mutlulukla gerçekleştirmeyi planlamış bulunuyoruz. (Addams 2017 (1880), 91)*

Jane Addams, konuşmasındaki 'Besleyenler' (Bread-giver) metaforunu Victorian dönemi entelektüellerinden John Ruskin'in *Sesame ve Lilies* romanından ödünç almıştır. Ruskin romanında 'besleyici' sözcüğünü 'hanımefendi' anlamında; ekmek sözcüğünü ise ev halkına değil, halk yığınlarına bölüştürülen bir ekmek anlamında kullanıyordu. Addams'ın kullanımında ise besleyici olmak yoksullara yardım etmek, onları duygusal, fiziksel ve ruhsal olarak geliştirmekti (Knight 2014, 51-52). Yine konuşmasının dikkate değer bir diğer yanı, kadınlara ilişkin yerleşik ideolojiyi dönüştürmenin yegane yolu olarak eğitimi gördüğünü ifade etmesidir. Ona göre, kadınların eğitim aracılığıyla toplumsal yaşamın salt nezaket unsuru olmaktan çıkıp, entelektüel yaşamın ve çalışma hayatının etkin bir gücüne dönüşmeleri mümkündü. Kaldı ki, kendi yaşam öyküsü bunun gerçekleştirilebilir olduğu bilgisini ona kazandırmıştı.

Rockford'dan mezun olduğu 1881 yılında Philadelphia'daki kadın tıp fakültesine kaydolur. Ancak, sağlık problemleri sebebiyle öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalır (Knawa 1978, 14). Burada üniversite eğitimini tamamlayamasa da, Rockford'daki öğrenciliği süresince asgari derslerin üstünde dersler aldığı için mezuniyetinden bir yıl sonra üniversite diploması verilerek Rockford'un ilk lisans mezunu olur (Knight 1998,

229-230). Hatta ilerleyen yıllarda diplomalarına bir yenisi daha eklenecek ve 1910'da Yale üniversitesi tarafından onur derecesine layık görülen ilk kadın olacaktır (Shields 2017, 196).

Sağlık sorunları nedeniyle tıp fakültesindeki öğrenim hayatı sona eren Jane Addams, o günün koşullarının sınırları içerisinde seçimler yapmaya devam eder ve 'yüksek kültür diploması' almak üzere kendi sınıfından diğer genç Amerikalı kadınların yaptığı gibi Avrupa seyahatine çıkar. 1883-1885 arasında iki kere İngiltere ve Kıta Avrupa'sı turuna çıkar. Bu seyahatleri süresince onlarca Gotik katedrali, sanat galerisini ziyaret etmiş, operaya gitmiş, Almanca, İtalyanca ve Fransızcasını geliştirme imkanı bulmuştur (Phillips 1974, 54). Bununla birlikte, aldığı eğitim ve çıktığı bu uzun yurtdışı deneyimini ürüne dönüştürememekten dolayı bu yıllarda yaşamına amaçsızlık duygusu hakimdir (Curti 1961, 244).

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında, Jane Addams gibi yüksek öğrenim görmüş genç kadınlardan beklenen yine 'evlilik' ve 'annelik'tir (Jackson 1996, 341). Tarihçiler, on dokuzuncu yüzyıldaki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bu algıyı 'ayrı alanlar' doktriniyle açıklarlar. Bu yaklaşıma göre kadınlar ev, aile gibi mahrem alanların; erkekler ise siyaset, ticaret, örgün eğitim, ibadethane ve devlet gibi kamusal alanların aktörleri olabilirlerdi. Bu rol paylaşımında belirleyici olan, kadınların ve erkeklerin biyolojik farklılıklarıydı. Buna göre kadınlar 'fedakar', 'duygusal', 'pasif ve dindar' olmaları nedeniyle evin hanımı, kızı ve annesi olarak ahlak ve toplumsal düzenin devamının garantörü olurken, erkekler de 'girişken', 'rasyonel' ve 'dominant' olmaları nedeniyle iktisadi ve siyasi yaşamın istikrarından sorumlu oluyorlardı. Erkeklerin kadınlardan daha akılcı olduklarının yaygın kanı olduğu bu dönemde, kadının yeri her şeyden önce eviydi (Schott 1993, 243). Diğer bir ifadeyle, sanat galerilerini gezecek, bir enstrüman çalacak ya da edebiyatla ilgilenecek kadar kültürlü olmaları bekleniyordu. Ötesi değil.

Oysaki kadınlar, göçmenlerin yaşadığı yoksulluktan işçilerin zor çalışma koşullarına kadar kendilerini çevreleyen toplumsal problemlerin farkındaydılar. Ancak gördüklerinin kendilerinde hiçbir iz bırakmayacağı varsayılıyordu (Leffers 1993, 68). Addams, kadınların toplumdaki huzursuzluğa çare olma potansiyellerinin görmezden gelinmesi nedeniyle yaşadıkları toplumsal kısıtlamalardan çıkış yolunu 1885'te Rockford'dan arkadaşı Ellen Gates Starr'la gerçekleştirdiği ikinci Avrupa seyahati sırasında keşfeder. İngiltere'de bulunduğu sırada ziyaret ettiği Toynbee Hall, ABD'ye dönüşünde hızla uygulamaya geçireceği düşüncelerine ilham olmuştur.

Toynbee Hall, toplum merkezi hareketinin ilk örneğidir. 1884'te, Canon Samuel Barnett tarafından Londra'nın olumsuz koşulların hakim olduğu bir mahallesinde, yoksulların yaşam kalitesini artırmak üzere Cambridge ve Oxford üniversitelerinden erkek öğrencilerin kültürel birikimlerini gönüllü olarak aktarabilecekleri bir yer olarak kurulmuştur (Haggard 2001, 66). Diğer taraftan, on dokuzuncu yüzyılda Toynbee Hall'ın kurulduğu mahallenin son derece kötü koşulları sadece Londra'nın bu mahallesinin değil, genel olarak göçmen nüfusun yerleştiği sanayi kentlerinin baskın bir karakteriydi.

Bu dönemde Chicago da, endüstrileşme eksenindeki gelişmeleriyle ABD içinden ve dışından yoğun göç alan merkezlerden biriydi. Önceki dönemlere kıyasla göç yoğunluğundaki artışın yanı sıra göçmen nüfusun belirleyici bir diğer niteliği, yeni gelenlerin Beyaz-Anglo Sakson- Protestan unsurlar dışında farklı demografik özellikler göstermeleriydi. Büyük bir bölümü Güney ve Doğu Avrupalılardan oluşan bu yeni göçmen gruplar, yardıma muhtaç kitlelerin de asli unsurları olmuşlardı. Göçmenler endüstriyel gelişmenin parıltısının hemen ardından yaşanan ekonomik sıkıntıların yanı sıra, siyahilerin bağımsızlıklarının ilan edildiği fakat toplumsal kabul görmediği, işsizliğin rahatsız edici boyutlara ulaştığı ve işçi örgütlenmelerinin bir tehdit olarak algılandığı, çocukları koruyan herhangi bir kanunun olmadığı, gecekondu mahallelerindeki hızlı büyümeye hastalık, suç ve ahlaki çöküntünün eşlik ettiği kent yaşamının yeni sakinleriydiler (Knawa 1978, 15-18).

Toynbee Hall'un kentin düzensizliğinin toplumun ihtiyaç duyduğu eğitim ve kültüre engel teşkil ettiğini vurgulaması, misyonerlik ve evlilik dışında pek bir kariyer seçeneği olmayan Jane Addams'ın hayatının gidişatını değiştiren bir karar almasının önünü açmıştı (Degaan 2005, 5). Chicago'ya döner dönmez, Ellen Gates Starr'la birlikte Halsted Caddesi'nde Hull ailesine ait malikaneyi buldular ve 18 Eylül 1889'da Hull House'un kapılarını 'sorun' sınıflara açtılar. Hull House İrlandalı, Alman, Rus, İtalyan ve Polonyalı göçmenlerin fakirlikle mücadele ettiği, Chicago'nun tüm bu olumsuzlukların en gözlemlenebilir olduğu bir mahallesinde, Nineteenth Ward'da (On Dokuzuncu Mahalle), kurulmuştu.

Ellen Gates Starr ve Jane Addams'ın Hull House'u kurarak kendilerine biçilen hayata alternatif bir yol inşa etme girişimleri, eğitimli genç kadınların bilgilerini ve yeteneklerini ürüne dönüştürmelerini engelleyen toplumsal baskıdan çıkış arayışıydı. Addams'a göre, toplum merkezleri deneyimi eğitimli kadınlara toplumsal meselelerde söz söyleme imkanı sağlayan bir alan olması bakımından oldukça işlevseldi (Addams 1893, 13-15).

Özellikle, kentin siyasi yaşantısına doğrudan katılamayan bu kadınlar için toplum merkezleri, kamu politikalarının oluşturulmasında ve değiştirilmesinde etkin aktörler olmalarına izin veren bir platformdu.

Hull House, Addams ve diğer gönüllülere kamu politikalarının düzenlenmesi gibi toplumsal yaşamın erkeklerle sınırlandırılmış alanlarında da söz söyleme imkanı yaratmıştır. Addams'ın bu bağlamda Amerikan siyaset kültürüne getirdiği eleştiriler önemlidir. Ona göre, Amerikan hükümetleri sağlık, eğitim ve refah gibi temel insan ihtiyaçlarını karşılamada belediye, eyalet ve federal seviyede her düzeyde yetersiz kalıyordu. Çünkü sadık oldukları tek alan askeri ideallerdi (Sklar 2003, 82). Oysaki kentteki mevcut sorunların üstesinden gelinebilmesi için kadınlar kent idaresinde aktif yer almalıydılar.

Kadınlar Kentin İdaresinde Neden Aktif Olmalıydılar?

Jane Addams'a göre modern bir kent olan Chicago'nun üstesinden gelinmesi gereken üç problem sahası vardı: Endüstriyel koşulların düzenlenmesindeki yetersizlikler, göçmenlerin Amerikanlaştırılması ve çocuk suçluluğundaki büyük artış (Addams 1906, 8). Onun bu sorunlar karşısında önerdiği çözüm önerisi ise bir tür 'kamusal annelik'tir. Eğer kadınlar ayrı alanlar ideolojisinin vurguladığı gibi yaşamın daha narin alanlarından sorumluysalar, bu yeteneklerini Amerikan şehirlerinin zorlu koşullarının üstesinden gelinmesinde de kullanabilirlerdi (Addams 1910, 22). Ona göre, kadınlar evlerinde kullanmakta oldukları yeteneklerini daha büyük ölçekte uygulayarak, çevresel koşullar tarafından etkilenen kent yaşamının sorunları karşısında daha pratik çözümler üretebilirlerdi. Çünkü

> *Bir şehir birçok bakımdan büyük bir işletmedir, fakat diğer bakımlardan büyük bir ev idaresidir… Şehrin erkekleri, ev ortamının ayrıntılarına her zaman kayıtsız kaldıkları gibi, kentin bakım işlerinin büyük kısmına dikkatsizce kayıtsız kalmışlardır (Addams 1906, 4).*

Bu bağlamda Jane Addams, Plato'nun ideal devlet hayalinin kadınlarla işbirliğiyle gerçekleşebileceğini anlattığında, etrafındakilere kendisiyle alay etmemeleri için yalvarmasını referans göstererek, eğer kamu otoriteleri kentin problemlerine karşı görüldüğü gibi kayıtsızsa, o halde halihazırda evin idaresinde deneyimli kadınlardan destek alınması gerektiğini ileri sürer (Addams 1913, 5). Çünkü, tarihsel olarak barınma, çocuk, gıda, hijyen ve ailelerinin sağlığı konularında sorumluluk alan ve deneyimli olanlar kadınlardır.

Ayrıca, Addams, yeni kent yaşamının kadının toplumsal yaşamdaki yerini tamamen evinin duvarları içindeki alanla sınırlı gören ideolojinin varlığını sürdürmesine imkan tanımadığını ileri sürer. Çünkü ona göre, bugün artık kadınlar toplumun daha karmaşıklaşması nedeniyle 'geleneksel kadınlık' görevlerini dahi tam olarak yerine getiremezler. Sorun, kadınların karmaşıklaşan bu toplumda, kendi evlerinin ve ailelerinin bütünlüğünü korumak için sorumluluk alanlarını kendi evlerinin dışına genişletmeleri gerektiğinin bilincinde olmamalarıdır. Bir kadının en temel görevinin 'evini temiz tutmak' ve 'çocuklarına bakmak' olduğu varsayılsa da, eğer sokaklar belediye tarafından temizlenmezse, evini ne sıklıkta temizlerse temizlesin kirden uzak tutamayacaktır; yine eğer sokaktaki çöpler toplanmazsa, tüm çabasıyla çocuklarına özenle baksa da onları ölümcül hastalıklardan koruyamayacaktır (Addams 1908, 41-42). Diğer bir ifadeyle, eğer kadınlar evleri ve çocuklarıyla ilgilenmek gibi geleneksel rollerini sürdürmeye niyetliyseler, evlerinin hemen dışındaki sokakta olan bitene ilişkin bir bilinç geliştirmek zorunda kalacaklardır.

Kadınların Kent Yönetimindeki Legal Platformu: Hull House

Jane Addams, kadınların 'eş'ler ve 'anne'ler olarak sorumluluk alanlarını kamusal yaşamı kapsayacak şekilde genişletmelerini, yeni kent yaşamının bir zorunluluğu olarak görüyordu. Ellen Gates Starr'la birlikte 1889'da Chicago'nun kenar bir mahallesinde kurdukları toplum merkezi Hull House'la aslında bu yaklaşımını uygulamaya geçirmenin ilk adımını atmışlardı. Bu evde kentin açmazlarına birinci elden tanıklık ederek, mahalle sakinlerinin ihtiyaçlarını incelemek ve koşullarını düzeltmek için araçlar hazırlayarak mahalledeki herkesin hayatında bir dönüşüm yapmak istiyorlardı. Bu amaçlarını gerçekleştirme arayışında Addams ve Starr'a kendileri gibi benzer sosyo-ekonomik statüden gelen yeni gönüllü kadınlar katılmıştır. Erkekler de yer alabilseler de Hull House'un üyeleri, ağırlıklı olarak orta-üst sınıftan gelen kadınlardan oluşuyordu. Hull House sakinlerinden sadece birkaçı, Addams gibi, kendi maddi imkanlarıyla tam zamanlı olarak burada gönüllü çalışıyorlardı. Diğer bir ifadeyle, hiçbirisine Hull House'da yaşamaları için ücret ödenmiyordu, gönüllülük esastı (Knight 1991, 127).

Addams ve Starr, on dokuzuncu yüzyıl sonunda yaşanan 'ilerleme'nin nüfusun çoğunluğu için eşit koşulları sağlamada yetersiz olduğunun ve bu imkanlardan yararlanmayanların yaratacakları potansiyel sorunların farkındaydılar. Bu nedenle, özellikle, yeni göçmen nüfusun mevcut sistem için tehdide dönüşmesinin önünü kesmenin bir yolu olarak, çözümü bu göçmen grupların yaşam koşullarını iyileştirmede gördüler. 'Herkül işi' olarak tarif edilen bu işin altından kalkabilmek için, diğer gönüllü kadınlarla birlikte reform çalışmalarını hiyerarşik ve buyurgan bir dil üzerinden değil, hedef kitlelerinin yaşadığı koşullarda, onlarla birlikte ve komşuluk ilişkileri içinde üretmeye çalışarak diyalogun hakim olduğu bir ilişki biçimi inşa ettiler (Bedell 1889, 162; Jackson 1996, 342). 'Ayrıcalıklı sınıflar'la, göçmenlerden ve fakir işçi sınıfından oluşan 'çizgi dışı nüfus' arasındaki bariyeri kaldırmak ve farklı göçmen grupları arasında iletişim kurulmasını sağlamak için spor salonu, kreş, kafe, aşevi, fuar, tiyatro, müzik, dans, okuma grupları ve sosyal kulüpler gibi çeşitli kültürel faaliyet ve olanaklar sundular. Hull House'da düzenli olarak gerçekleştirilen konferanslar ve seminerler de bu bakımdan işlevseldir. Bu etkinlikler çerçevesinde John Dewey, John Morley, F. L.Wright, Fredrick Harrison, Sidney ve Beatrice Webb, Ramsey McDonald, Henry George, George Mead ve Clarence Darrow gibi dönemin entelektüelleri 1890'lar boyunca Hull House'un ziyaretçileri olmuş ve seminerler vermişlerdir (Phillips 1974, 55).

Hull House'da düzenlenen etkinliklerle başlatılan ilişkilerle her yaştan kadın, erkek ve çocuk ziyaretçi ve gönüllülerin sayısı büyüdükçe, Hull House hızla 13 binada hizmet veren, içinde çeşitli kulüplerin, sanat müzesi, tiyatro ve müzik okulunun olduğu, çocukların oyun oynamaya geldiği, gençlerin tiyatro, dans ya da resim faaliyetlerine katıldığı, evlerinden atılan genç kızların, işsiz kalan erkeklerin, hasta ve yaşlıların sorunları için başvurduğu bir merkeze dönüşmüştür (Knawa 1978, 16-17; Commager 1960, 26).

Diğer taraftan, Hull House kurulduğu mahallenin sakinlerine geliştirdikleri etkinliklerle ve girişimlerle katkıda bulunarak onların yaşamlarında dönüşüm yapmayı hedeflemişken, benzer bir dönüşüm Hull House'un gönüllü kadınlarının hayatlarında gerçekleşiyordu. Mahalleli yoksullukla boğuşurken, üst sınıfın bu eğitimli kadınları da 'faydasızlık' duygularını aşmaya ihtiyaç duyuyorlardı. Hull House, bu bakımdan Jane Addams'ınkine benzer kültürel ve sosyal sermayesi olan kadınların söz konusu arayışları için işlevsel bir platform olmuştur.

İlk üniversite mezunu kadın kuşağı için bir ihtisaslaşma zemini olarak Hull House

1890'ların başında ABD'de yaygınlık kazanmaya başlayan toplum merkezleri hukuk, siyaset ve akademi gibi erkek egemen mesleklere erişimi oldukça sınırlı olan üniversite mezunu ilk kuşak kadınlar için işlevsel bir platform olmuştur (Baker 1984, 625; Sklar 1985, 664). 1910'a gelindiğinde, ABD kentlerinde sayıları 400'e ulaşan toplum merkezi gönüllülerinin dörtte üçü kadındı. Bu kadınların yarısını yüksek öğrenimlerini tamamlar tamamlamaz toplum merkezlerinde gönüllü olarak çalışmaya başlayanlar oluşturuyordu. Toplum merkezleri bu bakımdan üniversite mezunu kadın kuşağı için adeta mezuniyetleri sonrasında bilgilerini uygulamaya dökebilmelerinin bir yolu, neredeyse tek bir zemini olmuştur (Gittell ve Shtob 1980, 67-70). İyi eğitimli bu kadınlar kendi sınıfları için bunu yaparken, aynı zamanda toplumu dönüştürmenin de önünü açmışlardır. Hull House'un öne çıkan farklılığı, on dokuzuncu yüzyıl Amerikan toplumunda kadınlara kamusal yaşamda aktif olmalarının yolunu açan kadınlar tarafından kurulmuş ilk toplum merkezi olmasıydı.

Her ne kadar Jane Addams 'baş sakin' ve 'idari direktör'ü (Knight 1991, 125) olsa da, Hull House'un toplumsal problemler karşısında çözüm üretme çabasında benzer sosyal sınıflardan gelen çok sayıda kadın sakini olmuştur. Örneğin bu kadınlardan Julia Clifford Lathrop (1858–1932) ve Florence Kelley (1859–1932) öne çıkan isimlerin başlıcalarıdır. Addams'la pek çok ortak özelliği paylaşırlar. Üçü de benzer sosyo-ekonomik koşullarda yetişmiştir ve üçünün de babası politikada aktiftir. Hatta babaları 1860'larda Cumhuriyetçi Parti'nin kurulma aşamasında Abraham Lincoln'ün yanında yer almışlardır (Sklar 1985, 662).

Julia Lathrop da Jane Addams gibi Rockford'da öğrenim görmüş, sonrasında üniversite eğitimine Vassar College'da devam etmiştir. Annesi erken dönem kadınların oy hakkı savunucularındandır. Addams'ın reform çabalarını kendi hayallerini de hayata geçirebilmesinin bir yolu olarak gördüğünden, 1890'da Hull House'a taşınmış ve 22 yıl Hull House'da ikamet etmiştir (Davis 1996, 31). 1893'de Illinois Hayır Kurumları yönetim kurulu üyeliğine atanmış ve Çocuk Mahkemesi yasalarının düzenlenerek tüm toplumsal sınıflardan gelen çocukların korunması ve daha iyi eğitim almalarına ilişkin çalışmalarda aktif olarak yer almıştır. 1912'de Federal Çocuk Bürosu'nun kurulması gündeme geldiğinde Addams'ın da tavsiyesiyle, kurumun başına başka birisi değil, ama tüm çabası ve bu çalışmaları nedeniyle Lathrop getirilmiştir (Stewart 1921, 465).

Florence Kelley de Hull House'un diğer kadın sakinleri gibi orta-üst sosyo ekonomik sınıftan gelir. Cornell Üniversitesi'nden mezuniyetinden sonra Pennsylvania Üniversitesi'ne lisansüstü çalışmalarına devam etmek için başvursa da, kadın olduğu için başvurusu reddedilmiştir. Bunun üzerine Avrupa'ya gitmiş ve Zurich Üniversitesi'nde sosyal bilimler alanında öğrenim görmüştür. Burada geçirdiği süre içinde sosyalizmle ilişki kurmuş, Friedrich Engels'in *İngiltere'de İşçi Sınıfının Koşulları* başlıklı çalışmasını ve Karl Marx'ın "Serbest Ticaret" sorunu üzerine konuşmasını İngilizceye tercüme etmiştir (Davis 1996, 32). Sosyalist İşçi Partisi'nin aktif üyelerinden biri olmuştur. 1900'lerin en önemli sosyal reformculardan olan Kelley, 1893'ten 1897'ye kadar Illinois eyaletinin baş fabrika müfettişi olarak görev yaptığı süre boyunca, işyerinde cinsiyete dayalı eşitsizliklerle mücadele etmiştir (Sarvasy 1997, 59- 66).

Florence Kelley'le birlikte Hull House'un dinamikleri de dönüşmeye başlamıştır. Özellikle, 1893'de yaşanan ekonomik depresyon sonrasında iktisadi ve toplumsal reforma duyulan ihtiyaca dikkat çeken Kelley, Hull House'a Amerikan yoksullarının daha fazla sanata değil, daha fazla yiyeceğe ihtiyaçları olduğu fikrini getirmiştir. Yine bu dönemde, Illinois İşgücü İstatistikleri Bürosu için çalışma koşulları kötü atölyeler üzerine araştırma yapmaya başlamıştır. Hull House, o güne kadar erkeklerin hakim olduğu bir alan olan işçi hareketini desteklemeye başlamış ve Kelley'nin öncülüğünde Hull House'da bir istihdam merkezi kurulmuştur (Hamington 2014).

Hull House'da göçmen komşuların ihtiyaçlarının karşılanmasına yardım etme çabaları beraberinde ilk kuşak yüksek öğrenimli bu kadınlar için bir tür ihtisaslaşma imkanı da yaratmıştır. Burada, çeşitli faaliyet alanlarında uzmanlaşan bu kadınların çoğu daha sonra üniversitelerde, devlet dairelerinde ve belediye kurumlarında yazar, araştırmacı ya da yönetici pozisyonlarında çalışmışlar ve sanayileşmenin kent yaşamında yarattığı sorunlara çözüm üretme çabasında aktif olarak yer almışlardır. Örneğin, Hull House'da 22 yıl yaşayan reformcu ve barış aktivisti Alice Hamilton (1869–1970), Almanya ve ABD'de tıp eğitimi almış ve Harvard Tıp Fakültesi'nin ilk kadın profesörü olmuştur. Yine, Hull House'da yirmi yıl yaşayan bir başka tıp doktoru Rachel Yarros (1869-1946) da toplum sağlığı ve cinsellik eğitimine yaptığı muazzam katkılar nedeniyle Illinois Üniversitesi'nde ders vermiştir. Hull House'un kısa süreli sakinlerinden yazar ve feminist teorist Charlotte Perkins Gilman (1860–1935), cinsiyet ve ekonomi üzerine çalışmalarıyla öne çıkan bir diğer isim olmuştur. Sophonisba Preston Breckinridge (1866–1948), Wellesley Yüksekokulu'ndan mezuniyetinin ardından Chicago Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında doktora yapmıştır. Bununla birlikte, onun asıl öne çıktığı alan, sosyal hizmetler eğitimidir. Edith Abbott (1876–1957) ve kız kardeşi Grace Abbott'ın (1878–1939) Hull House'a katılmaları 1907'de Sophonisba Breckinridge'le birlikte olmuştur (Hamington 2014). Sophonisba Breckinridge ve Edith- Grace Abbott kardeşler, Chicago Üniversitesi'nde sosyal hizmetler alanın gelişiminde etkili olmuşlardır (Davis 1996, 32).

1935'te Jane Addams'ın ölümüne kadar Hull House sakinleri, sosyal reform amaçlı etkinlikleriyle ulusal ve uluslararası düzeyde kamu düzenine ilişkin kararların alınmasında güçlü bir baskı grubu olmuşlardır. Buradaki kadınlar, daha iyi mahalle sanitasyonu, fabrika denetimi, çalışma yasası ve gıda denetimi için harekete geçtiklerinde belediye meclisleri, belediye başkanları, kasaba konseyleri ve yasama organları gibi çeşitli devlet kurumları ve otoritelerle karşı karşıya gelmişlerdir. Talep ettikleri değişiklikler için yasal düzenlemelerin yapılması, bütçe ayrılmasının sağlanması ve ihtiyaç duyulan uzmanların işe alınması gerekmiştir (Perry 2002, 41). Bununla birlikte, bu zorlu sürecin sonunda çabaları sonuç vermiş ve Çocuk Mahkemesi, Kadın ve Çocuk Büroları gibi büyük sosyal kurumların ve devlet dairelerinin kurulmasında; Chicago Üniversitesi'yle işbirliği yapılarak gençlerin öğrenim görmesinde; çok çeşitli konularda konferanslar düzenlenmesinde; göçmenlerin sözcülüğünün üstlenilmesinde; sanat galerisi, müze ve ilk oyun parkının açılması gibi rekreasyona yönelik çalışmalarda; asgari ücret, günde sekiz saat çalışma ve çocuk işçi yasalarına ilişkin ulusal mevzuatın düzenlenmesinde; Barış ve Özgürlük için Uluslararası Kadın Birliği gibi uluslararası organizasyonların kuruluşunda aktif yer almışlardır (Deegan 2003, 383).

Sonuç

On dokuzuncu yüzyıl Amerika'sında kadınların annelik ve öğretmenlik yapmak ya da hayır kurumları dışında başka bir kurumda çalışmak gibi bir olanağı yoktu. Bu sınırlı seçenekler de beyaz ve üst sınıftan gelen kadınlar için geçerliydi. Toplum merkezleri, dönemin Amerika'sında toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyiciliğinde, kadınların kamusal alanda görünür olmalarının toplumsal kabul gördüğü sınırlı zeminlerden biridir. Jane Addams ve Ellen Gates Starr tarafından 1889'da Chicago'nun yoksul bir mahallesinde kurulan Hull House, ABD'de

toplum merkezleri hareketinin ilk örneklerinden birisi olmasının yanı sıra kadınlar tarafından kurulan ilk toplum merkezidir.

Hull House'a ilk bakışta, hedef kitlesinin kent yaşamının açmazlarının sorumlusu ve mağduru olarak görülen göçmenler olduğu düşünülse de, daha fazlasını sunmuştur. Beyaz, eğitimli ve orta-üst sınıf Amerikalı kadınların ilgilerini ve eğitimlerini hayata geçirebilmeleri için günün koşullarında meşru bir zemin olmuştur. Diğer bir ifadeyle, Hull House sakinleri, bulundukları mahallenin gelişmesine yardımcı olmak için çaba sarf ederken, kendileri de toplumsal işbölümünde daha çok rol alma imkanı elde etmişlerdir.

Kadınların kamusal alanda var olabilmelerinin işlevsel bir platformu olan Hull House'da kadınlar, kent yaşamının pek çok problemine anında çözüm üretme motivasyonuyla çalışmışlardır. Kaldı ki, kent yaşamının sorunlarının 'kadın eli' değmediği için üstesinden gelinemediğini varsayan Jane Addams için kadınlar kent yaşamının düzenlenmesinde vazgeçilemez önemdeydi. Referansı, dönemin toplumsal cinsiyet tanımıyla uyumlu şekilde annelik ve eş rolüydü ki, kadınların bu meziyetlerini hanelerinin sınırları dışına taşımayı teklif ediyordu. Kadınlar, aile yaşamındaki bu tecrübeleri nedeniyle kamuda daha aktif olmalıydılar. Hull House bu bakımdan, Addams'ın söz konusu varsayımının hayata geçirilmesinin en mümkün yolu olmuştur. Belirtmekte yarar var ki, Hull House, mahrem ve kamusal yaşamın kesişme noktasında konumlanmış bir evdir. Ziyaretçileri için yeni geldikleri kent yaşamının zorlukları karşısında sığınabilecekleri ve kentte nasıl yaşamaları gerektiğini öğrenebilecekleri bir evdir. Dolayısıyla, Hull House'un sakinlerinin çalışma alanı yine bir 'ev'di ve Hull House'a gelenlere ihtiyaç duydukları kültürü ve bilgiyi sunarak 'annelik' yapmış oluyorlardı. Halk kütüphaneleri, hamamlar, oyun alanları, anaokulları, aşevi, vb. olanaklarda ve yürütülen aktivitelerde bu aile nosyonun izlerini görmek mümkündür.

Jane Addams öncülüğünde Hull House'da yürütülen bu faaliyetlerle kadına ilişkin annelik, ev hanımlığı, nezaket ve estetik gibi stereotipik özellikler bir artı olarak görülüp, kadının hareket alanı evinin dışına taşınmıştır. Ancak, esas olarak, kadınların toplumsal pozisyonuna sadık kalınmıştır. Tam da bu yaklaşımı dolayısıyla Addams, Amerikan muhafazakarlığı sınırları içinde kalmıştır. Hull House'da, mevcut sosyal yapının kuralları ve sınırları içinde dönemin kadın rolünün içeriğine çok da dokunmadan, kendisi gibi benzer sınıflardan gelen eğitimli beyaz kadınların hareket alanlarını esnekleştirmiştir. Bu bağlamda, Jane Addams kadın hareketinin önemli bir figürü ve kadın hareketinin sahip çıktığı öncü bir entelektüel olsa da, kadın hareketine katkısı, öncelikle, Amerikan muhafazakarlığı içinde görülüp, değerlendirilmelidir.

[1]Knight, Louise W. *Jane Addams: Eylemci Bir Ruh* (İstanbul: Ayizi Kitap, 2014

Kaynakça

Addams, Jane. "The Subjective Necessity for Social Settlements," *Philanthropy and Social Progress* ed. Henry C. Adams (NewYork: Thomas Y. Cromwell, 1893), 1–26.

Addams, Jane. "The Modern City and The Municipal Franchise for Women," NAWSA Convention, Baltimore, Maryland,7-13 Şubat,1906 https://archive.org/stream/moderncitymunici00adda#page/n1/mode/2up

Addams, Jane. "Woman's Conscience and Social Amelioration," *The Social Application of Religion*, The Merrick Lectures for 1907-8 (Cincinnati: Jennings and Graham, 1908), 41-60.

Addams, Jane. "Why Women Should Vote," *Ladies Home Journal* (1910): 21-22. http://sourcebooks.fordham.edu/mod/1915janeadams-vote.html

Addams, Jane. "If Men Were Seeking the Franchise," *Ladies Home Journal* (1913): 5s. http://nationalhumanitiescenter.org/pds/gilded/power/text12/addams.pdf

Addams, Jane. *Twenty Years at Hull-House with Autobiographical Notes* (Champaign, IL: University of Illinois Press, 1990 [1910])

Addams, Jane. "Bread Givers," Junior Class Oration, *Daily Register* (Rockford, 21 Nisan 1880) *Jane Addams: Progressive Pioneer of Peace, Philosophy, Sociology, Social Work and Public Administration* ed. Patricia Shields (Cham: Springer, 2017), 91-92.

Baker, Paula. "The Domestication of Politics: Women and American Political Society, 1780-1920," *American Historical Review* 89,(1984): 620-647.

Bedell, Leila G. "A Chicago Toynbee Hall," [Boston] *Woman's Journal* 20, no. 21 (1889): 162. Commager, Henry Steele. "Jane Addams: 1860-1960," *The Satuday Review* (December 24, 1960): 26-27. https://www.unz.org/Pub/SaturdayRev-1960dec24-00026?View=PDF

Curti, Merle. "Jane Addams on Human Nature," *Journal of the History of Ideas* 22, no. 2 (1961): 40-253. http://www.jstor.org/stable/2707835

Davis, Allen F. "Jane Addams and American Urban Reform," *Revista de Estudios Norteamericanos*, no 4 (1996): 29 – 35.

Deegan, Mary Jo. "An American Dream: The Historical Connections Between Women, Humanism, and Sociology, 1890-1920," *Humanity and Society* 27, no. 3 (2003): 378-389.

Gittell, Marilyn ve Shtob, Teresa. "Changing Women's Roles in Political Volunteerism and Reform of the City," *Signs* 5, no. 3 (1980): 67-78. http://www.jstor.org/stable/3173807

Goldman, Emma. *Living My Life.* (Two Volumes in One). (New York: Cosimo, Inc., (1931) 2011)

Haggard, Robert F. *The Persistence of Victorian Liberalism:The Politics of Social Reform in Britain, 1870-1900* (Connecticut: Greenwood Publishing Group, 2001)

Hamington, Maurice. "Intoduction," *Feminist Interpretations of Jane Addams* ed. Maurice Hamington (University Park: Penn State Press, 2010), 1-28.

Hamington, Maurice. "Jane Addams," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* ed. Edward N. Zalta(Fall 2014 Edition) https://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/addams-jane/

Jackson, Shannon "Civic Play-Housekeeping: Gender, Theatre, and American Reform," *Theatre Journal* 48, no. 3 (1996): 337-361. http://www.jstor.org/stable/3209043

Knawa, Anne Marie. "Jane Addams and Josephine Dudzik: Social Service Pioneers," *Polish American Studies* 35, no. 1/2 (1978): 13- 22.

Knight, Louise W. “Jane Addams and Hull House: Historical Lessons on Nonprofit Leadership,” *Nonprofit Management & Leadership* 2, no. 2 (1991):125-141.

Knight, Louise W. “An Authoritative Voice: Jane Addams and the Oratorical Tradition,” *Gender&History* 10, no.2 (1998): 217-251.

Knight, Louise W. *Jane Addams: Eylemci Bir Ruh* (İstanbul: Ayizi Kitap, 2014)

Leffers, M. Regina. “Pragmatists Jane Addams and John Dewey Inform the Ethic of Care,” *Hypatia* 8, no. 2, (1993): 64-77. http://www.jstor.org/stable/3810337

Perry, Elisabeth Israels. “Men Are from the Gilded Age, Women Are from the Progressive Era,” *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era* 1, no. 1 (2002): 25-48. http://www.jstor.org/stable/25144284

Phillips, J. O. C., “The Education of Jane Addams,” *History of Education Quarterly*, Vol. 14, No. 1, (1974): 49-67. http://www.jstor.org/stable/367605.

Sarvasy, Wendy. “Social Citizenship from a Feminist Perspective,” *Hypatia* 12, No. 4 (1997): 54-73. http://www.jstor.org/stable/3810733.

Schott, Linda. “Jane Addams and William James on Alternatives to War,” *Journal of the History of Ideas* 54, No. 2 (1993): 241-254. http://www.jstor.org/stable/2709981

Shields, Patricia, ed. *Jane Addams: Progressive Pioneer of Peace, Philosophy, Sociology, Social Work and Public Administration* (Cham: Springer, 2017)

Sklar, Kathryn Kish. “Hull House in the 1890s: A Community of Women Reformers,” *Signs* 10, No. 4 (1985): 658-677. http://www.jstor.org/stable/3174308

Sklar, Kathryn Kish. “ ‘Some of Us Who Deal with the Social Fabric’: Jane Addams Blends Peace and Social Justice, 1907-1919,” *The Journal of the Gilded Age and Progressive Era* 2, no. 1 (2003): 80-96. http://www.jstor.org/stable/25144318

Stewart, Jane A. “The Notable Career of Julia Lathrop,” *The Journal of Education* 94, no. 17 (2353) (1921): 465. http://www.jstor.org/stable/42831451